

CYNGOR SIR YNYS MÔN

PWYLLGOR:	PWYLLGOR ARCHWILIO
DYDDIAD:	14 CHWEFROR 2011
TEITL YR ADRODDIAD:	ADRODDIAD DIWEDDARU AR ARCHWILIO MEWNOL
PWRPAS YR ADRODDIAD:	ER GWYBODAETH
ADRODDIAD GAN:	RHEOLYDD ARCHWILIO – RSM TENON
GWEITHREDU:	Penderfyniadau / Cymeradwyaeth fel y nodwyd yn yr adroddiad

1. CYFLWYNIAD

- 1.1** Mae'n adroddiad canlynol yn rhoi diweddariad dros dro ar waith y Gwasanaeth Archwilio Mewnol ers y Pwyllgor Archwilio diwethaf fis Rhagfyr.

2. ADOLYGIADAU ARIANNOL ALLWEDDOL

- 2.1** Mae'r rhaid i'r gwasanaeth Archwilio Mewnol gynnal adolygiadau blynyddol ar y deg system ariannol allweddol sy'n cael eu gweithredu gan y Cyngor. Mae'r adolygiadau hyn yn cael eu gwneud er mwyn rhoi sicrwydd i uwch reolwyr yn ogystal ag i'r Archwilwyr Mewnol ac Allanol.
- 2.2** Gofynnwyd i'r Gwasanaeth Archwilio Mewnol gwblhau'r adolygiadau ar y deg system ariannol allweddol am 2011/12 hyd at y cyfnod Adroddiad Terfynol cyn diwedd mis Chwefror 2012.
- 2.3** Mae'r sefyllfa gyda'r cynnydd yng nghyswllt yr adolygiadau hyn ar 07 Chwefror 2012 fel a welir yn nhabl 1 isod:

Tabl 1

Teitl yr Adolygiad	Maes Gwasanaeth	Blwyddyn Cynllun AM	Statws	Barn COG
<i>Adolygiadau Sail Risg / System</i>				
Dyledwyr Amrywiol	Cyllid	2011/12	TERFYNOL	Gwyrdd
Credydwyr	Cyllid	2011/12	TERFYNOL	Gwyrdd

Prif System Gyfrifo	Cyllid	2011/12	DRAFFT	
Derbyn Arian	Cyllid	2011/12	TERFYNOL	Gwyrdd
Cyflogres	Cyllid	2011/12	TERFYNOL	Gwyrdd
Budd-dal Tai – Rheolau Allweddol	Cyllid	2011/12	GAD	
Rheoli'r Trysorlys	Cyllid	2011/12	DRAFFT	
Trethi Cenedlaethol Annomestig	Cyllid	2011/12	GAD	
Treth Gyngor	Cyllid	2011/12	GAD	
Rhenti Tai	Tai	2011/12	TERFYNOL	Gwyrdd

Ymchwiliadau

Cyfeiriad A – Ynni	GAD
Cyfeiriad B – Contract	GAD

3. STRATEGAETH ARCHWILIO MEWNOL 2012/2015

3.1 Mae gwaith paratoi ac ymgynghori ar y Strategaeth Archwilio Mewnol 2012/2015 yn mynd rhagddo ar hyn o bryd. Bydd y ddogfen Strategaeth Archwilio Mewnol 2012/2015 yn cael ei chyflwyno i'r Pwyllgor Archwilio nesaf i'w chymeradwyo. Bydd y Strategaeth yn cynnwys Cynllun Gweithredol Archwilio Mewnol am 2012/13.

3.2 Gofynnir i'r Pwyllgor ystyried meysydd y maent yn credu y dylid eu hystyried i'w cynnwys yn y Strategaeth Archwilio Mewnol yn seiliedig ar risg sylweddol, perthnasedd neu effeithlonrwydd gweithredol. Pe bai gan Aelodau'r Pwyllgor feysydd y maent yn credu y dylid eu hystyried, bydd y Pennaeth Gwasanaeth - Archwilio'n barod i drafod meysydd o'r fath gyda hwy.

4. DIWEDDARIAD AR STAFFIO

4.1 Mae'r Gwasanaeth Archwilio Mewnol wedi hysbysebu swydd wag Archwilydd Mewnol. Y dyddiad cau ar gyfer ceisiadau am y swydd yw 10 Chwefror 2012. Byddir yn cyfwrdd ymgeiswyr addas sy'n bodloni gofynion y ddisgrifiad swydd a'r manylion personol ar gyfer y swydd yn y dyfodol agos gyda'r bwriad y bydd yr ymgeisydd llwyddiannus yn dechrau gyda'r Tîm o 02 Ebrill 2012.

5 PENODI AELOD ANNIBYNNOL

5.1 Fel y cytunwyd yn y Pwyllgor Archwilio diwethaf fis Rhagfyr 2011, mae rôl yr Aelod Annibynnol yn y Pwyllgor Archwilio wedi'i ail-hysbysebu gyda'r dyddiad cau o 10

Chwefror 2012 ar gyfer ceisiadau. Fe adroddir ar y ceisiadau a ddychwelwyd yn llafar i'r Pwyllgor er mwyn gallu gwneud penderfyniad ar addasrwydd yr ymgeiswyr ac i allu penodi yn ôl cyfarwyddyd y Pwyllgor.

- 5.2** Mae Panel Tâl Annibynnol Cynulliad Cymru wedi nodi y dylai swydd yr Aelod Annibynnol yn y Pwyllgorau Archwilio fod yn un lle rhoddir tâl. Roedd yr hysbyseb am Aelod Annibynnol felly yn dweud bod yna dâl am wneud y gwaith yn unol â'r cyfarwyddyd a ddarparwyd gan y Panel Tâl Annibynnol.

Angen: Penderfyniad ar benodi Aelod Annibynnol i'r Pwyllgor Archwilio.

6 HYFFORDDIANT PWYLLGOR ARCHWILIO

- 6.1** Mynychodd Aelodau'r Pwyllgor Archwilio sesiynau hyfforddi yn ddiweddar ar Reoli'r Trysorlys ac Asedau Sefydlog.
- 6.2** Trefnwyd hyfforddiant pellach yn cynnwys adolygiad blynyddol o effeithlonrwydd y Pwyllgor Archwilio a fu yn y gorffennol yn seiliedig ar hunanasesiad yn erbyn rhestr wirio CIPFA / SOLACE ar gyfer effeithlonrwydd a sesiwn ar drefniadau Gwrth-Dwyll o fewn y Cyngor. Bydd y sesiwn hon yn seiliedig ar yr arfer orau yn nogfen CIPFA 'Rheoli Risg o Dwyll'.
- 6.3** Nod y ddwy sesiwn yw cymharu trefniadau cyfredol y Cyngor a'r perfformiad yn erbyn yr arfer orau a nodi meysydd ar gyfer eu gwella ac i'w cynnwys mewn Cynllun Gweithredu. Bydd cynnydd yn erbyn y Cynllun Gweithredu wedyn yn cael ei fonitro yn ystod y flwyddyn ddilynol yn ei gyfarfodydd rheolaidd.
- 6.4** Mae sesiwn hyfforddiant ar y cyd gyda'r aelodau Pwyllgor Scrwtini i'w drefnu. Bydd yr hyfforddiant yn cynnwys fframwaith Goruchwyliaeth Risg y Cyngor a threfniadau cofnodi gyda'r trefniant yn cael ei ymgymeryd gan y Swyddog Cyllid 151 Dros dro a Phennaeth Gwasanaeth – Cyllid.
- 6.5** Bydd Pennaeth y Gwasanaeth Archwilio'n trefnu i'r hyfforddiant hwn gael ei gynnal ddechrau mis Mawrth 2012.

7 ADOLYGIADAU SICRWYDD COCH – DILYN I FYNY

- 7.1** Cyflwynwyd dau adroddiad Sicrwydd Coch i'r Pwyllgor Archwilio yn ei gyfarfod diwethaf ym mis Rhagfyr 2011. Mae'r Gwasanaeth Archwilio Mewnol yn dilyn y cynnydd a wneir gyda gweithredu argymhellion categori 'Uchel' a 'Chanolig' o adroddiadau Sicrwydd Coch er mwyn sicrhau bod cynnydd digonol yn cael ei wneud i fynd i'r afael â'r gwendidau a'r risgiau parhaol a nodwyd yn yr adroddiadau hynny. Mae'r paragraffau canlynol yn cynnwys y canfyddiadau oedd yn deillio o'r gwaith dilyn-i-fyny a wnaed.
- 7.2** **Rheoli Asbestos - Eiddo** - Fe ymgwymerwyd adolygiad o'r trefniadau mewn lle i reoli asbestos o fewn adeiliadau annomestig y Cyngor. Canfuwyd canlyniad yr adolygiad fel barn sicrwydd Coch yn seiliedig ar gwmpas yr adolygiad a ymgwymerwyd.

- 7.3** Roedd yr adroddiad yn cynnwys dau argymell wedi ei categoreiddio'n Uchel, tri Canolig ac un Isel. Ar ddiwrnod y dilyniant (02-02-12) fel ddangoswyd tystiolaeth bod y ddau argymell wedi ei categoreiddio fel Uchel wedi ei gweithredu ac o fewn y dyddiad gweithrediad; bod dau o'r tri argymell wedi ei categoreiddio fel Canolig wedi ei gweithredu gyda'r trydydd yn cael ei weithredu ac o fewn y dyddiad gweithrediad gwreiddiol ; roedd yr argymell wedi ei gategoreiddio fel Isel dal o fewn graddfa amser y gweithrediad gwreiddiol.
- 7.4 Rheoli Asbestos Tai** - Fe ymgwymerwyd adolygiad o'r trefniadau mewn lle i reoli asbestos o fewn adeiliadau domestig y Cyngor. Canfuwyd canlyniad yr adolygiad fel barn sicrwydd Coch yn seiliedig ar gwmpas yr adolygiad a ymgwymerwyd.
- 7.5** Roedd yr adroddiad yn cynnwys pedwar argymell wedi ei categoreiddio'n Uchel, chwech Canolig ac un Isel. Ar ddiwrnod y dilyniant (02-02-12) roedd un argymell Uchel wedi ei weithredu gyda un arall yn agos i'w weithredu (er o fewn y dyddiad gweithrediad). Fe weithredir y ddau argymell Uchel arall ar ôl cyflwyno y System Reoli Tai newydd. Mae tri o'r argymhellion a gategoreiddiwyd fel Canolig ac un Isel yn dal o fewn y dyddiad gweithrediad. Fe arsylwyd datblygiad gweithrediad gweddill o'r argymhellion.

8. GWAITH YMCHWILIO ARBENIGOL

- 8.1** Ers y Pwyllgor Archwilio diwethaf mae'r Gwasanaeth Archwilio Mewnol wedi derbyn dau gyfeiriad oedd yn gwarantu dechrau ymchwiliadau priodol. Mae un o'r gyfeiriadau yn ymwneud â methiant i adnewyddu contract a'r llall yn ymwneud â gweithrediad contract sydd eisoes mewn bodolaeth.
- 8.2** Mae'r ymchwiliad ynglŷn â grant adnewyddu a adroddwyd mewn adroddiadau Cynnydd Archwilio Mewnol blaenorol yn parhau i fynd yn ei blaen. Mae'r mater wedi'i gyfeirio at yr Heddlu am weithredu pellach fel y bydd yn ei ystyried yn briodol. Disgwylir i'r Archwilydd Allanol lunio adroddiad terfynol.

9. PROTOCOL ARCHWILIO MEWNOL A SIARTER ARCHWILIO

- 9.1** Mae angen i'r dogfennau Archwilio Mewnol canlynol gael eu hadolygu a'u cymeradwyo'n rheolaidd er mwyn sicrhau eu bod yn parhau'n gyfredol. Fe gyflwynwyd y dogfennau hyn ddiwethaf i'w cymeradwyo i'r Pwyllgor Archwilio ar 29 Medi 2010. Mae fersiynau newydd o'r dogfennau canlynol ynghlwm wrth yr adroddiad hwn yn Atodiad A a B.

Angen: Gofynnir i'r Pwyllgor gymeradwyo'r dogfennau canlynol a gyflwynwyd yn ffurfiol.

- Protocol Archwilio Mewnol – Atodiad A: a
- Siarter Archwilio Mewnol – Atodiad B

RHEOLYDD ARCHWILIO - RSM TENON 14 Chwefror 2012

Teitl:	SIARTER ARCHWILIO MEWNOL
Adolygwyd diwethaf:	PWYLLGOR ARCHWILIO – Chwefror 2012
Adolygiad nesaf:	PWYLLGOR ARCHWILIO – Chwefror 2014
Awdur:	PENNAETH GWASANAETH – ARCHWILIO

1. Rhagarweiniad

1.1 Mae Archwilio Mewnol yn swyddogaeth archwilio annibynnol a statudol ac mae darpariaeth ar ei chyfer yn Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio 2005 (Cymru) (fel y cawsant eu diwygio yn 2007). Mae'r uned y tu mewn i'r Adran Gyllid ac yn darparu gwasanaeth i'r Cyngor a phob lefel o reolwyr. Mae hefyd yn cynnig cymorth i'r "swyddog cyfrifol" (Swyddog Adran 151 Interim dan Ddeddf Llywodraeth Leol 1972), gogyfer cyflawni ei chyfrifoldebau statudol i weinyddu'r holl faterion ariannol mewn modd priodol.

1.2 Nid yw bodolaeth yr Adain Archwilio Mewnol yn lleihau dim ar gyfrifoldeb y rheolwyr wrth iddynt sefydlu systemau o reolaethau mewnol i sicrhau bod yr holl waith yn cael ei wneud mewn ffordd ddiogel, effeithiol a threfnus.

2. Y Diffiniad o Archwilio Mewnol

2.1 Dyma a ddywed y Côt Ymarfer Archwilio Mewnol i Lywodraeth Lleol yn y Deyrnas Unedig 2006, Sefydliad Siartredig Cyfrifeg Cyllid Cyhoeddus (CIPFA) - 'Swyddogaeth sy'n cynnig sicrwydd yw Archwilio Mewnol ac yn rhoddi barn annibynnol a gwrthrychol i sefydliadau ar yr amgylchedd rheoli a hynny trwy asesu pa mor effeithiol y mae'n cyflawni amcanion y sefydliad. Mae'n mynd ati'n wrthrychol i archwilio, asesu a chyflwyno adroddiadau ar ba mor ddigonol yw'r amgylchedd rheoli a hynny yng nghyswllt gwneud defnydd priodol, economaidd, effeithiol ac effeithlon o'r adnoddau.

3. Swyddogaeth a Sgôp yr Adain Archwilio Mewnol

3.1 Swyddogaeth yr Adain Archwilio Mewnol yw deall a rhoddi sicrwydd bod y risgiau allweddol sy'n wynebu'r Cyngor yn cael eu lleddfu'n ddigonol a hefyd mae'r Adain yn archwilio ac yn asesu pa mor ddigonol a pha mor effeithiol yw'r system o reolaethau mewnol a'r system rheoli risg y mae'r Cyngor yn eu defnyddio yn ei holl feysydd. Mae'r Tîm Archwilio Mewnol yn adolygu, yn asesu ac yn cyflwyno adroddiadau ar :

- ♦ Pa mor ddigonol ac effeithiol yw'r systemau ariannol, gweithredol a goruchwylio rheolaeth a gweithrediad ymarferol y rhain yng nghyswllt y risgiau busnes y bydd raid rhoddi sylw iddynt;
- ♦ I ba raddau y cydymffurfir gyda pholisïau, safonau, cynlluniau a gweithdrefnau perthnasol a sefydlwyd gan y Cyngor ac i ba raddau hefyd y cydymffurfir gyda

chyfreithiau a rheoliadau allanol, gan gynnwys cyflwyno adroddiadau ar ofynion cyrff rheolaethol;

- ♦ I ba raddau y mae asedion a buddiannau yn cael eu prynu am bris economaidd, i ba raddau y maent yn cael eu defnyddio'n effeithiol, i ba raddau y mae cyfrif amdanynt ac i ba raddau hefyd y diogelir nhw rhag colledion o bob math a all ddigwydd yn sgil gwastraff, afradedd, gweinyddiaeth aneffeithiol, gwerth gwael am arian, twyll neu yn sgil unrhyw achos arall a sicrhau hefyd bod cynlluniau parhad busnes digonol yn eu lle.
- ♦ Ar addasrwydd, cywirdeb, cadernid ac integriti gwybodaeth rheoli cyllid ac unrhyw wybodaeth arall a dulliau a ddefnyddir i nodi, mesur, egluro a chyflwyno adroddiadau ar wybodaeth o'r fath.
- ♦ Integriti'r prosesau a'r systemau a chan gynnwys y rheini sy'n cael eu datblygu, gyda golwg ar sicrhau bod y rheoliadau sydd yn eu lle yn cynnig digon o ddiogelwch yn erbyn unrhyw gamgymeriad twyll neu golled o bob math; a bod y broses hefyd yn priodi'n iawn gyda nodau strategol y Cyngor;
- ♦ Y camau dilynol a gymerir i gywiro unrhyw wendidau a ganfuwyd mewn unrhyw arolwg gan yr Adain Archwilio Mewnol gan sicrhau bod yr arferion da yn cael eu nodi a hefyd yn cael eu dwyn i sylw cylch eang;
- ♦ Gweithrediad trefniadau llywodraethu corfforaethol y Cyngor.
- ♦ Y potensial y bydd twyll neu ddrygioni arall yn digwydd – gwneir dadansoddi o'r systemau rheoli sy'n berthnasol i unrhyw waith risg uchel.

Yn ogystal mae'r adran yn ymchwilio i dwyll ac anghysonderau yng nghyswllt:

- ♦ Cynnal ymchwiliadau i adroddiadau o anwybyddu rheolau'r Cyngor neu i weithgareddau troseddol h.y. twyll yn erbyn y Cyngor.
 - ♦ Cynnal ymchwiliadau i unrhyw adroddiadau gan staff neu bobl eraill sydd yn rhan o weithgareddau ar ran y Cyngor a chan aelodau o'r cyhoedd pan geir gwybod am y posibilrwydd bod rheolau neu reoliadau yn cael eu diystyru, neu pan fo achosion o gamreoli neu o gamymddwyn neu achosion o dwyllo'r awdurdod.
- 3.2 Y Tîm Twyll Budd-daliadau sy'n ymchwilio i unrhyw dwyll Budd-daliadau Tai a'r Dreth Gyngor.
- 3.3 Pryd bynnag y tybio bod hynny'n angenrheidiol bydd yr Adain Archwilio Allanol yn cynnal ymchwiliadau – unai'n annibynnol neu ar y cyd gyda'r Adain Archwilio Mewnol.

4. Annibyniaeth

- 4.1 Mae'r Adain Archwilio Mewnol yn annibynnol ar y gweithgareddau hynny y mae'n eu harchwilio a hynny i sicrhau y ceir barn wrthrychol hanfodol sy'n angenrheidiol i'r gwaith ac i sicrhau cyngor gwrthrychol i'r rheolwyr.

- 4.2 I ddiogelu ei hannibyniaeth mae'r Adain Archwilio Mewnol yn gweithio y tu mewn i fframwaith sy'n:
- ♦ Caniatáu mynediad dirwyrstr i holl weithgareddau'r Cyngor.
 - ♦ Caniatáu mynediad dirwyrstr i'r holl waith, i'r holl gofnodiadau ac i'r holl eiddo. Dan amgylchiadau eithriadol iawn pan fo'r "swyddog cyfrifol" (Swyddog Adran 151) ynghyd a'r Swyddog Monitro yn credu y buasai hyn yn torri cyfraith cyfrinachedd, neu yn torri gofynion y Ddeddf Hawliau Dynol neu ofynion y Ddeddf Diogelu Data, trosglwyddir y mater i'r Pwyllgor Archwilio ei ystyried.
 - ♦ Caniatáu mynediad llawn a rhydd i'r Pwyllgor Archwilio trwy'r Pennaeth Gwasanaeth – Archwilio.
 - ♦ Caniatáu mynediad rhydd i uwch reolwyr, i aelodau ac i'r holl weithwyr.
 - ♦ Darparu ar gyfer rhyddhau adroddiadau archwilio yn ei henw ei hun.
 - ♦ Ei gwahanu'n glir oddi wrth y gwaith llinell.
- 4.3 Gwneir popeth bosib i ddiogelu gwrthrychedd a hynny trwy sicrhau bod holl staff yr Adain Archwilio Mewnol yn rhydd o unrhyw wrthdaro buddiannol a thrwy sicrhau hefyd nad ydynt yn gwneud unrhyw waith y tu allan i'r maes archwilio. Gwneir y cyfan o'r gwaith archwilio mewnol yn gwbl gytûn gyda'r Rheoliadau Cyllidol.

5. Dull Archwilio a'r Cynnwys

- 5.1 Swyddogaeth sylfaenol yr Adain Archwilio Mewnol yw adolygu systemau rheoli mewnol ar draws yr awdurdod, a chyda hyn mewn golwg bydd yn mabwysiadu dull archwilio sydd at ei gilydd yn seiliedig ar risg.
- 5.2 Gofynnir i'r Pennaeth Gwasanaeth (Archwilio) mewnol reoli gwasanaeth mewnol cyflawn i'r Cyngor a bydd hwnnw yn cynnwys archwilio systemau, cysondeb, cyfrifiaduron a chontractau yn ychwanegol at wneud unrhyw waith archwilio i dwyll ac anghysonderau. I gyflawni'r ddyletswydd hon bydd y Pennaeth Gwasanaeth (Archwilio):
- ♦ Yn paratoi cynllun archwilio - un yn seiliedig ar risg, un strategol ac un parhaus - mewn ymgynghoriad gyda'r Uwch Reolwyr ac a fydd yn cael ei gymeradwyo'n ffurfiol gan y Swyddog Adran 151 a'r Pwyllgor Archwilio. Bydd y cynllun strategol hwn yn cynnwys elfen o ystwythder - nid yw'n ddogfen derfynol o bolisi archwilio;
 - ♦ Yn troi'r cynllun strategol yn gynlluniau blynyddol y cytunir arnynt yn ffurfiol gyda'r Swyddog Adran 151, y Pwyllgor Archwilio ac uwch reolwyr;
 - ♦ Yn sicrhau bod system oruchwylio fanwl yn ei lle ar gyfer y gwaith archwilio a bob amser yn adolygu'r ffeiliau archwilio trwy'r strwythur goruchwyliol a hefyd trwy gydymffurfio gyda'r Protocol Archwilio Mewnol;
 - ♦ Yn sicrhau y bydd gwaith archwilio digonol yn cael ei wneud ar systemau cyfrifiadurol a rhai contractyddol y Cyngor ac yn cynnal yr archwiliadau hynny yn gyson;

- ♦ Yn sicrhau bod y wybodaeth a'r arbenigedd bob amser yn yr Adain yn benodol i ddelio gydag ymchwiliadau i dwyll ac anghysonderau;
- ♦ Yn paratoi adroddiadau blynyddol y cytunir arnynt gyda'r Swyddog Adran 151 yng nghyswllt y gwaith archwilio ac i bwrpas eu cyflwyno i'r Pwyllgor Archwilio, ac unrhyw adroddiadau eraill ar faterion archwilio y gofynno'r Swyddog Adran 151 neu'r Pwyllgor Archwilio amdanynt;
- ♦ Yn cydnabod, er bod gan yr archwilwyr allanol ddyletswyddau statudol gwahanol, fod manteision clir i'r Awdurdod o gynnal perthynas weithio dda rhwng yr Adain Archwilio Mewnol ac Archwilio Allanol. Y fantais amlycaf yw cyfle i osgoi dyblygu gwaith ac i'r diben hwn cynhelir cyfarfodydd rheolaidd rhwng y Pennaeth Gwasanaeth (Archwilio) a'r Archwilwyr Allanol.

6. Adnoddau Archwilio

- 6.1 Yn yr adain bydd rhai staff gyda chymwysterau priodol a rhai hebddynt ac anelir at sicrhau bod ynddi wahanol arbenigeddau proffesiynol i adlewyrchu gwaith amrywiol yr adain.
- 6.2 Mae adnoddau'r Tîm Archwilio Mewnol yn cael eu hadolygu'n flynyddol gan y Pwyllgor Archwilio trwy dderbyn diweddariad y Pennaeth Gwasanaeth (Archwilio) ar y Cynlluniau Strategol a Gweithredol – Archwilio Mewnol.
- 6.3 Onid yw unrhyw arbenigedd yn y Tîm Archwilio Mewnol yna bydd y Pennaeth Gwasanaeth Archwilio yn cael y rheini yn ôl y gofyn o'r tu allan i'r Cyngor.
- 6.4 Ni fydd yr Adain Archwilio Mewnol yn rhan o waith dydd i ddydd yng nghyswllt unrhyw systemau rheoli cyllid mewnol.

7. Hyfforddiant Archwilio

- 7.1 Bydd y Pennaeth Gwasanaeth (Archwilio) yn cynnal arolygon rheolaidd ar anghenion datblygu a hyfforddiant yr holl staff archwilio trwy gynnal gwerthusiadau blynyddol a bydd yn trefnu hyfforddiant mewn swydd trwy droi at gyrsiau mewnol ac allanol.

8. Cyflwyno Adroddiadau

- 8.1 Gyda phob aseiniad archwilio rhaid cyflwyno adroddiad ffurfiol. Ceir cyfarfodydd ymgynghori gyda'r holl reolwyr hynny sy'n gyfrifol am y maes a adolygir gyda golwg ar gytuno yng nghyswllt cywirdeb ffeithiol y casgliadau a'r canfyddiadau. Ar ôl cyrraedd cytundeb cyhoeddir adroddiadau drafft i'r Pennaeth Gwasanaeth pethnasol ynghyd ar ar Uwch Reolwr i'r Adran dan sylw yn yr arolwg. Unwaith y cytunir ar yr argymhellion a'r pwyntiau gweithredu, cyhoeddir adroddiadau terfynol.
- 8.2 Mae'r perfformiad archwilio yn erbyn y cynllun ac unrhyw adroddiad gan yr Adain Archwilio Mewnol sy'n derbyn barn sicrwydd 'Coch' yn destun adroddiad i'r Pwyllgor Archwilio nesaf. Bydd cynnydd o ran gweithrediad ar yr argymhellion yn yr adroddiadau 'Coch' yn cael eu dilyn fyny ac yn cael eu hadrodd i'r cyfarfod pwyllgor nesaf.
- 8.3 Mae'r Pennaeth Gwasanaeth (Archwilio) yn ystyried, fesul achos unigol, rhyddhau adroddiadau archwilio ar ymchwiliadau arbennig i ddibenion disgyblu. Cyfyngir ar yr

hawl i weld ffeiliau archwilio i'r Swyddog Adran 151 i'r Archwiliwr Allanol ac i'r Swyddog Monitro pan fo hynny y tu mewn i'w chylch gwaith.

9. Yr Iaith Gymraeg

9.1 Mae'r Adain Archwilio Mewnol yn gwbl gefnogol i Bolisi Iaith Gymraeg yr Awdurdod a phan fo adran/sefydliad yn dymuno cynnal unrhyw arolwg trwy gyfrwng y Gymraeg yna bydd yr Adain Archwilio Mewnol yn defnyddio staff sy'n siarad Cymraeg a hefyd yn paratoi gohebiaeth, adroddiadau a chynlluniau gwaith trwy gyfrwng y Gymraeg.

10. Dogfennau Cysylltiedig

10.1 Un o gyfres o ddogfennau yw'r ddogfen hon ac ynghyd maent yn llunio polisiau'r awdurdod ar gamau gwrth-dwyll a llygredd. Y dogfennau eraill yw:

- ◆ Y Rheoliadau Cyllidol a'r Rheolau Sefydlog i Gontractau;
- ◆ Y Protocol Archwilio Mewnol;
- ◆ Y Strategaeth Gwrth-dwyll a Llygredd;
- ◆ Y Polisi Rhannu Pryderon.

Teitl:	PROTOCOL ARCHWILIO MEWNOL
Adolygydd diwethaf:	PWYLLGOR ARCHWILIO – Chwefror 2012
Adolygiad nesaf:	PWYLLGOR ARCHWILIO – Chwefror 2014
Awdur:	PENNAETH GWASANAETH – ARCHWILIO

Cyflwyniad

Nod Uned Archwilio Mewnol yw i gynorthwyo a chefnogi rheolwyr i nodi cryfderau a gwendidau mewn systemau a gwella'r system o reoliadau mewnol. Er mwyn cyflawni'r nod cyffredinol hwn mae angen cael cyfathrebu a chydweithredu rhwng y ddau barti trwy gydol y broses er mwyn sicrhau bod yr archwiliad yn cyflawni gofynion gwasanaeth y client ynghyd ar sefydliad gyfan. Pwrpas y protocol yw darparu model i'r archwiliwyr a'r clientiaid ei ddilyn gan sicrhau bod mewnbyn i'r broses o du'r Gwasanaeth Client. Mae'n bosibl y gall amgylchiadau gyfiawnhau eithrio oddi wrth y model hwn.

Mae'r protocol hwn yn berthnasol i archwiliadau a gynlluniwyd ac a nodir yn y rhaglen archwilio yn unig ac nid yw'n cyfeirio at unrhyw ymchwiliad arbennig nac archwiliadau lle mae'n ofynnol i'r Archwiliwr wneud ymweliad heb ei drefnu.

Archwiliadau Risg Seiliedig, Archwiliadau Systemau, Archwiliadau Cydymffurfio, Archwiliadau Contract a Refeniw ac Archwiliadau Gweithgareddau Anarferol

Y rhain yw'r archwiliadau mawr a dyrys i bwrpas edrych ar systemau a rheoliadau mewnol, ar gydymffurfio gyda deddfwriaeth neu weithdrefnau mewnol, ac i sicrhau bod taliadau a wnaed a'r gwasanaethau a gafwyd yn unol â themau ac amodau contract penodol; hefyd gall archwiliad fod yn adolygiad o drafodion wneir trwy system yn anfyfych (h.y. unwaith neu ddwywaith pob pedair blynedd).

1. Cynllunio Archwiliad

1.1 Bydd y broses o gynllunio archwiliad yn cael ei wneud yn flynyddol ym mis Chwefror / Mawrth yn seiliedig ar asesiad risg o holl feysydd y sefydliad. Byddir yn cytuno ar y rhan berthnasol o'r cynllun archwilio gyda phob gwasanaeth cyn pob blwyddyn ariannol. Canlyniad hyn oll yw y bydd pob Pennaeth Gwasanaeth yn cael gwybod am bob maes o dan eu rheolaeth, y mae'r archwiliwr mewnol yn bwriadu eu harchwilio yn ystod y flwyddyn sy'n dyfod.

Mae'r broses cynllunio'n gyfle i gael trafodaeth rhwng archwilio mewnol a'r gwasanaethau i nodi unrhyw feysydd lle cafwyd newid neu bryder yn y meysydd sydd i'w hadolygu. Bydd y materion fydd yn cael eu trafod yn cael eu bwydo i mewn i'r cyfnod cynllunio ar gyfer yr archwiliadau hyn. Mae ymglymiad gweithredol uwch reolwyr yn y broses hon yn hanfodol er mwyn sicrhau bod archwiliadau yn cael eu cynllunio gogyfer ychwanegu'r gwerth mwyaf i bob maes.

Bydd y cyfnod cynllunio yn golygu cael trafodaeth ar ddyddiadau bras ar gyfer gwneud yr archwiliadau er mwyn osgoi amseroedd prysur i'r gwasanaethau ac i darfu cyn lleied ag sy'n bosibl ar waith yr adran. Lle bo'n bosibl, bydd archwilio mewnol yn dylunio'r rhestr archwilio o gwmpas y dyddiadau bras hyn. Fodd bynnag, er mwyn ffitio i mewn gyda gofynion yr Archwiliwr Allanol, neu er mwyn sicrhau bod unrhyw sgiliau penodol sydd eu hangen i gwblhau rhai adolygiadau ar gael, efallai y bydd raid newid yr amseroedd y cytunwyd arnynt yn dilyn trafodaethau gyda'r gwasanaethau.

Er mwyn i bob archwiliad fod yn hollol gefnogol i'r rheolwyr ac i ychwanegu gwerth mae'n hanfodol bod rheolwyr ac archwilio mewnol yn gweithio gyda'i gilydd a bod yr Archwiliwr Mewnol yn gallu mynd at y bobl a'r wybodaeth iawn ar yr amser iawn.

- 1.2 Pan fo'r Archwilydd yn barod i ddechrau unrhyw archwiliad arbennig sy'n cael ei nodi yn y Cynllun Archwilio, byddir yn hysbysu'r uwch reolwyr perthnasol trwy femorandwm **o leiaf 7 diwrnod cyn dyddiad arfaethedig y cyfarfod sgopio**. Fe ddylai'r memorandwm roddi disgrifiad byr o'r cylch gorchwyl a fwriedir, er y gellir cael amgylchiadau lle nad yw'n bosibl i'r Archwilydd lunio'r cylch gorchwyl a fwriedir ar yr amser hwn (e.e. system newydd nad yw wedi ei harchwilio cyn hynny). Os yn bosibl, fe ddylid hefyd roddi dyddiad ar gyfer dechrau'r gwaith.
- 1.3 Fel cam cychwynnol yr archwiliad bydd cyfarfod sgopio yn cael ei gynnal rhwng yr Archwilydd a'r uwch reolwyr **o leiaf 7 diwrnod cyn rhyddhau'r daflen cynllunio archwiliad**. Pwrpas y cyfarfod hwn yw trafod y meysydd y mae'r Archwilydd wedi eu hasesu fel rhai sydd â risg digonol i fod angen eu cynnwys yn yr archwiliad a hefyd i ystyried pryderon a blaenoriaethau'r client ac i fwydo'r meysydd hyn i mewn i'r broses cynllunio er mwyn cytuno ar gylich gorchwyl terfynol yr archwiliad.
- Fodd bynnag, wrth lunio'r cylch gorchwyl fe ddylid nodi bod yn rhaid i'r Archwilydd gynnal ei h/annibyniaeth ac ni all clientiaid fynnu bod meysydd yn cael eu tynnu ymaith o'r cylch gorchwyl os yw asesiad risg yr archwiliwr yn nodi y dylai'r maes arbenigol hwnnw gael ei gynnwys. Yn hyn o beth, bydd raid i Archwilio Mewnol gynnwys meysydd y bydd yn rhaid eu cael er mwyn i Archwilio Allanol gael sicrwydd o'u gwaith.
- 1.4 Bydd y cyfarfod hefyd yn nodi'r person fydd yn gweithredu fel y prif bwynt cyswllt yn ystod yr archwiliad. Gall y swyddog cyswllt a enwebwyd fod yn Bennaeth Gwasanaeth neu'n rheolwr o fewn yr Gwasanaeth sy'n gyfrifol am y maes sy'n derbyn archwiliad.
- 1.5 Bydd y cyfarfod hwn hefyd yn caniatáu i'r Archwiliwr a'r client nodi ffynonellau defnyddiol o wybodaeth y gall yr Archwiliwr eu defnyddio yn ystod yr archwiliad.
- 1.6 Y pwynt olaf i'w gytuno yn y cyfarfod sgopio fydd cyfnod amser yr archwiliad h.y. pa bryd y bydd yn dechrau, am ba hyd y disgwylir i'r gwaith barhau a pha bryd y bydd y cyfarfod cloi yn cael ei gynnal. Bydd y cyfnod amser yn dibynnu ar y math o archwiliad a pha mor ddyrns fydd y gwaith a wneir a rhaid pwysleisio na fydd y dyddiau a benodir yn ddyddiau gwaith dilynol gan y bydd y gwaith yn cael ei wneud ochr yn ochr â phrosiectau archwilio eraill.
- 1.7 Ar gyfer archwiliadau o natur gorfforaethol fydd yn mynd i'r afael â materion sefydliad cyfan, bydd y memorandwm cychwynnol yn cael ei e-bostio i'r Rheolwr-gyfarwyddwr ac ef/hi fydd yn penderfynu pa Gyfarwyddwr Corfforaethol neu Bennaeth Gwasanaeth fydd yn gweithredu fel Arweinydd ar ran y Cyngor. Cytunir ar y Daflen Cynllunio Archwiliad gyda'r rheolwr arweiniol hwn/hon.
- 1.8 Bydd canlyniadau'r cyfarfod sgopio yn cael eu rhoi i mewn ym mhapurau gweithio'r Archwiliad Mewnol ac yn cael eu rhoi i'r client fel Taflen Cynllunio Archwiliad (Briff Archwilio) **o fewn 7 diwrnod i'r cyfarfod sgopio**. Bydd y ddogfen yn gosod allan nodau'r archwiliad a'r cyfyngiadau ar ei sgôp. Bydd dyddiad dechrau gwaith maes yr archwiliad a'r diwrnod a ragwelir ar gyfer ei orffen hefyd yn cael ei gynnwys. Rhaid cytuno ar gynnwys y ddogfen hon a'i harwyddo gan y Pennaeth Gwasanaeth neu'r swyddog cyswllt a enwebwyd cyn dechrau'r gwaith maes.
- 1.9 Bydd y Daflen Cynllunio Archwiliad yn cynnwys manylion am yr wybodaeth a'r data allweddol y bydd yr Archwiliwr eu hangen ar ddechrau'r archwiliad. Fe all hyn gynnwys copïau o nodiadau gweithdrefnau berthnasol, siartiau trefnu, gwahanol adroddiadau system, copïau o gofnodion cyfarfodydd ac yn y blaen. Dylid neilltuo digon o amser rhwng dyddiad rhoi allan y Daflen Cynllunio Archwiliad a dyddiad gwaith maes yr archwiliad i ganiatáu amser i'r rheolwyr ganfod a choladu'r wybodaeth hon ar gyfer diwrnod dechrau'r gwaith maes.
- 2. Gwneud yr Archwiliad**
- 2.1 Bydd gwaith archwilio wedyn yn cael ei wneud gydag unrhyw gwestiynau ac atborth cyffredinol yn cael eu cyfeirio i'r Swyddog Cyswllt.

- 2.2 Os bydd canfyddiadau cychwynnol yr archwiliad yn nodi bod problemau arwyddocaol neu ffactorau annisgwyl, bydd y rhain yn cael eu cyfeirio yn ôl i'r Pennaeth(iaid) Gwasanaeth perthnasol a bydd unrhyw waith ychwanegol yn cael ei drafod. Os nodir gwendidau arwyddocaol fydd yn gofyn am weithredu ar unwaith, yna bydd adroddiad dros dro yn manylu ar y gwendidau hyn yn cael ei roi allan gan Pennaeth Gwasanaeth - Archwilio fydd hefyd yn nodi'r camau sydd i'w cymryd i liniaru neu i gael gwared o'r gwendidau hynny.
- 2.3 Bydd yr Archwiliwr yn cwblhau profion archwilio a bydd y gwaith yn cael ei adolygu gan Bennaeth Gwasanaeth – Archwilio gogyfer sicrhau bod yr holl waith a nodwyd yn y Daflen Cynllunio Archwiliad wedi ei wneud yn foddhaol a bod safon yr archwiliad yn unol â gofynion y maniwal archwilio.
- 2.4 Bydd yr Archwiliwr yn hysbysu'r Swyddog Cyswllt ynglŷn â chynnydd cyffredinol yr adolygiad gan nodi a oes pethau'n dal yr archwiliad yn ôl neu'n nodi a ydyw'n rhagweld y bydd oedi sylweddol am unrhyw reswm. Gellir dod i gytundeb wedyn ar ddyddiad newydd i'r cyfarfod cloi.

3. Cyfarfodydd Di-briffio

- 3.1 Oni bai iddo gael ei nodi gan y Pennaeth Gwasanaeth yn y cyfarfod cychwynnol, bydd cyfarfod di-briffio'n cael ei gynnal rhwng yr Archwiliwr, y Pennaeth(iaid) Gwasanaeth ac unrhyw swyddog arall enwebwyd gan y Pennaeth Gwasanaeth (fel arfer y Swyddog Cyswllt) **o fewn 7 diwrnod i gwblhau'r gwaith maes Archwilio** er mwyn trafod yr hyn a ganfuwyd, y casgliadau a'r argymhellion. Nid oes raid i'r Pennaeth Gwasanaeth fynychu'r cyfarfod os yw ef/hi'n dymuno hynny ac fe all ddirprwyo'r broses di-briffio i'r Swyddog Cyswllt.
- 3.2 Bwriad y cyfarfodydd di-briffio yw rhoddi atborth ar ganlyniadau'r Archwiliad ac er mwyn i'r rheolwyr adolygu'r gwaith wnaed ac i drafod unrhyw gamgymeriadau ffeithiol neu gamddealltwriaeth yn y gwaith a wnaed gyda'r Archwiliwr. Byddir hefyd yn defnyddio'r cyfarfodydd er mwyn adolygu'r argymhellion ac i sicrhau eu bod yn addas i'r ffordd y mae adrannau ac adeiniau unigol yn gweithredu. Dylai'r Archwiliwr sicrhau fod y ffeil archwilio ganddynt gan gynnwys tystiolaeth i gefnogi yr hyn a ganfuwyd fel yn briodol. Dylid sicrhau yn y cyfarfodydd di-briffio nad oes unrhyw beth annisgwyl i'r rheolwyr yn yr adroddiadau drafft ac i wneud pethau'n haws i'r rheolwyr ymateb pan gaiff y drafft ei roi allan.
- 3.3 Os bydd y rheolwyr yn credu y gallant ddarparu gwybodaeth bellach ynglŷn â materion a godwyd yn y cyfarfod di-briffio yna byddir yn cymryd y wybodaeth hon i ystyriaeth cyn llunio'r adroddiad drafft. Fodd bynnag, rhaid i'r wybodaeth ychwanegol fod yn berthnasol i'r materion a godwyd ac ar gael i'r Archwilydd Mewnol er mwyn sicrhau fod cydymffurfio gyda'r cyfnod amser y penderfynwyd arno i ryddhau'r adroddiad drafft (h.y. 14 diwrnod o ddyddiad y cyfarfodydd di-briffio).
- 3.4 Ar ddiwedd y cyfarfod di-briffio gofynnir i gynrychiolwyr y rheolwyr (Pennaeth Gwasanaeth ac/neu Swyddog Cyswllt) fydd yn bresennol i arwyddo'r daflen di-briffio baratowyd gan Archwilio Mewnol fydd yn dweud bod y materion ynddi wedi eu trafod yn y cyfarfod. Bydd cynrychiolydd y Rheolwyr yn arwyddo i gadarnhau'r materion a drafodwyd ac ni fydd angen unrhyw gytundeb ynglŷn â'u cywirdeb na'u cynnwys ar yr adeg hon.
- 3.5 Yn y cyfarfod cloi efallai y gwelir bod angen i'r Archwiliwr wneud gwaith pellach er mwyn gwirio rhai pwyntiau a godwyd neu i gyfeirio at wybodaeth bellach a nodwyd gan y rheolwyr. Mewn amgylchiadau o'r fath bydd yr Archwilydd yn cynnal y profion ychwanegol fydd eu hangen ac yn adolygu canfyddiadau'r archwiliad fel bo angen. Bydd cyfle'n cael ei roi i'r client benderfynu a ydyw'n dymuno derbyn atborth ar y pwyntiau ychwanegol hyn trwy ail gyfarfod di-briffio neu trwy gyfrwng adroddiad drafft ffurfiol.

4. Adroddiadau Drafft

- 4.1 Bydd yr Gwasanaeth Archwilio Mewnol yn rhyddhau adroddiad drafft o'r canfyddiadau, y casgliadau a'r argymhellion, i'r unigolion a nodir yn y Daflen Cynllunio Archwiliad **o fewn 14 diwrnod i'r cyfarfod di-briffio cychwynnol.**
- 4.2 Ar gyfer yr archwiliadau a nodir fel archwiliadau corfforaethol, bydd y cyfarfod di-briffio yn cael ei gynnal rhwng yr Archwiliwr a'r prif uwch swyddog arweiniol neu'r Pennaeth Gwasanaeth. Nodir yma ei bod yn bosibl na fydd y swyddog hwn mewn sefyllfa i ymateb i'r holl bwyntiau a godir ac y bydd angen ymgynghori gydag adrannau eraill. I bwrpas ymgynghori caniateir rhagor o amser i ymateb i'r adroddiad drafft.

5. Darparu Ymatebion

- 5.1 Disgwylir i ymatebion y rheolwyr, yn cynnwys y cyfnodau amser ac enw'r gweithiwr cyfrifol a enwebwyd ar gyfer gweithredu, gael eu dychwelyd i'r Adain Archwilio **o fewn 14 diwrnod i ddyddiad rhyddhau'r adroddiad drafft.** Os nad yw'n bosibl cwblhau erbyn yr amser cau a osodwyd, fe ddylai'r Pennaeth Gwasanaeth perthnasol neu'r Swyddog Cyswllt gysylltu gyda'r Rheolwr Archwilio i drafod y mater ac i gytuno ar amser cau newydd.
- 5.2 Bwriad y Rheolwr Archwilio yw cytuno ar yr holl adroddiadau a roddir allan ac fe gaiff clientiaid bob cyfle a chefnogaeth i ddarparu ymateb. Er mwyn i'r broses hon weithio, mae'n bwysig bod y rhai fydd yn ymateb i'r adroddiad drafft yn bresennol yn y cyfarfod di-briffio.
- 5.3 Oherwydd bod gan y Rheolwr Archwilio gyfrifoldeb i hysbysu ac i roi sicrwydd i'r Swyddog Adran 151 ar safon rheolau mewnol sy'n gweithredu o fewn y systemau, bydd copi o adroddiad **drafft** unrhyw archwiliad y rhoddir iddo sicrwydd cyfyngedig yn cael ei anfon at y Swyddog Adran 151. Os bydd canfyddiadau'r archwiliad yn dangos gweithgareddau anghyfreithlon, neu weithgareddau allai gyfateb i gamweinyddu, bydd copi o'r adroddiad yn cael ei anfon at Swyddog Monitro'r Cyngor. Mewn rhai achosion efallai y bydd angen cyfeirio adroddiadau at swyddogion eraill gyda chyfrifoldeb penodol dros feysydd yr ymdrinnir â hwy yn yr adroddiad.
- 5.4 Rhaid trin adroddiadau archwilio fel dogfennau cyfrinachol i'r gwasanaeth ac yn y cyfnod drafft ni fydd yr Archwilydd yn ei ryddhau i unrhyw berson arall ar wahân i'r rhai a nodir fel derbynwyr yr adroddiad drafft, oni bai fod cytundeb rhwng yr Archwilydd a'r priodol neu'r Pennaeth Gwasanaeth ynglyn â rhoi'r wybodaeth i swyddog arall. Fodd bynnag, mae hawl gan y swyddog adran 151 neu'r Swyddog Monitro i gael copïau o adroddiadau drafft. Mewn achosion o'r fath byddir hefyd yn darparu copïau o unrhyw ymatebion fydd wedi eu derbyn gan y gwasanaethau.
- 5.5 Lle bo'r canfyddiad penodol ac/neu argymhelliad yn ymwneud â systemau neu reoliadau mewnol sy'n cael eu gweithredu gan wasanaeth(au) arall yna bydd y cefndir i hynny, a chopi o'r canfyddiad penodol ac/neu argymhelliad yn cael ei anfon at y gwasanaeth hwnnw am ei ymateb. Bydd unrhyw ymatebion a geir yn cael eu cynnwys wedyn yn yr adroddiad terfynol. Rhaid i'r gwasanaethau hyn barchu cyfrinachedd pob adroddiad archwiliad.
- 5.6 Dylai'r clientiaid hefyd sicrhau nad oes neb yn cael gweld yr adroddiad ond y rhai a nodwyd fel derbynwyr yr adroddiad neu swyddogion eraill y bydd angen eu mewnbwn er mwyn i'r gwasanaeth/au fedru darparu ymateb. Mae adroddiadau drafft yn cael eu cyfri fel gwaith sy'n mynd ymlaen ar hyn o bryd ac ni ddylai rheolwyr eu cylchredeg yn eang.
- 5.7 Byddir yn rhoddi pob cyfle a chymorth i'r client ddarparu ymateb i adroddiadau drafft ond oni cheir ymateb anfonir nodyn atgoffa terfynol at y Pennaethiaid Gwasanaeth perthnasol a byddir yn adrodd am unrhyw ddiffyg ymateb i'r Prif Weithredwr ac i'r Pwyllgor Archwilio.

- 5.8 Mae'r Pwyllgor Archwilio wedi gofyn am i adroddiad gael ei gynnwys yn Adroddiad Cynnydd y Pennaeth Gwasanaeth - Archwilio ar yr holl adroddiadau drafft na chafwyd ymateb iddynt o fewn 3 mis i'w rhyddhau.

6. Rhyddhau Adroddiadau Terfynol

- 6.1 **Bydd adroddiad terfynol yn cael ei ryddhau o fewn 7 diwrnod i dderbyn y cyfan o'r ymatebion gan y Rheolwyr.** Rhyddheir yr adroddiad terfynol i'r rhai a nodwyd ar y Daflen Cynllunio Archwiliad yn unig.
- 6.2 Er mai bwriad y Rheolwr Gwasanaeth - Archwilio yw cytuno ar gynnwys yr adroddiad terfynol gyda'r Gwasanaeth y Client efallai y bydd achlysuron lle nad yw hyn yn bosibl. Lle ceir achosion lle na fedrir cytuno ar yr adroddiad, bydd y rhesymau pam nad yw'r Gwasanaeth y Client yn cytuno gyda'r canfyddiadau, y casgliad neu'r argymhellion a wnaed yn cael eu nodi yn yr adroddiad. Bydd unrhyw anghytuno hefyd yn cael ei nodi yn y Cynllun Gweithredu Rheolaethol lle bydd Pennaeth Gwasanaeth - Archwilio yn rhoi manylion paham ei fod yn credu fod risg yn parhau os na cheir gweithredu rheolaethol i liniaru neu i gael gwared o'r gwendid a ganfuwyd.
- 6.3 Caiff adroddiadau terfynol eu rhoi i'r Uwch Reolwyr yr adran, rheolwyr priodol y Rheolwr(wyr) priodol a nodwyd ar gychwyn yr archwiliad o fewn y Daflen Cynllunio Archwiliad, a'r Swyddog Adran 15. Fe allai'r crynodeb gweithredol hefyd gael ei gynnwys mewn adroddiad cynnydd i'r Pwyllgor Archwilio. Mae'r adroddiad cynnydd yn ddogfen gyhoeddus ac felly fe all y crynodeb gweithredol, gydag amser, ddod i olwg y cyhoedd.
- 6.4 Bydd unrhyw adroddiad y rhoddir iddo sicrwydd 'Coch' yn cael ei gyflwyno i Aelodau'r Pwyllgor Archwilio ar ffurf crynodeb gweithredol ac/neu adroddiad llawn lle bo'n briodol. Mae copïau o bob arolwg system ac adroddiadau archwiliad sefydliadau (nid ymchwiliadau) ar gael i aelodau'r Pwyllgor Archwilio wrth ofyn amdanynt i'r Rheolwr Gwasanaeth - Archwilio.
- 6.5 Fe all yr Archwiliwr Allanol hefyd ofyn am gopïau o adroddiadau Archwilio Mewnol Terfynol fel y gall adolygu safon y gwaith a wnaed. Bydd y gwerthusiad hwn yn penderfynu a fydd yr Archwiliwr Allanol yn cymryd sicrwydd o waith Archwilio Mewnol.

7. Rheoli Ansawdd

- 7.1 Er mwyn caniatáu i safon y gwasanaeth gael ei fonitro ac i nodi gwelliannau y gellir eu cyflwyno, bydd holiadur ansawdd yn cael ei gyflwyno gyda'r adroddiad terfynol. Dylid cwblhau a dychwelyd yr holiadur **o fewn 7 diwrnod i ryddhau'r adroddiad terfynol.** Pennaeth Gwasanaeth - Archwilio sy'n gyfrifol am sicrhau bod cydymffurfiaeth gyda Chôd Ymarfer CIPFA sydd yn cynnwys yr angen i gael system rheoli ansawdd gref yn ei lle.

8 Cwynion

- 8.1 Fel rhan o'r gwasanaeth Archwilio Mewnol cynigir trefn gwyno i gleientiaid ar gyfer amgylchiadau lle mae'r cleient yn ystyried mewn achos penodol bod safon y gwasanaeth a ddarparwyd yn is na'r disgwyl.

- 8.2 Mae disgwyl yn y lle cyntaf i'r achwynydd drafod y cwyn yn anffurfiol gyda'r person sy'n gyfrifol am y mater o fewn yr Adain ac/neu'r Pennaeth Gwasanaeth (Archwilio) i ganfod os oes posib datrys y sefyllfa yn foddhaol heb fod angen cymryd camau ffurfiol.
- 8.3 Lle nad yw'n bosib datrys y mater yn anffurfiol, dylai'r achwynydd (neu ei Reolwr Llinell) wneud cwyn ysgrifenedig i'r Pennaeth Gwasanaeth (Archwilio) yn egluro natur y cwyn a disgwyliad y cleient. Lle mae'r cwyn yn berthnasol â gwaith y Pennaeth Gwasanaeth (Archwilio), dylid gwneud y cwyn i'r Swyddog Adran 151.
- 8.4 O fewn amser rhesymol, fel y cyflëir i'r achwynydd, bydd y Pennaeth Gwasanaeth (Archwilio) (neu'r Cyfarwyddwr) yn ystyried y cwyn ac, os bydd angen, yn trafod y mater gyda'r achwynydd, aeoldau staff yr Adain, neu unrhyw swyddog arall, fel yn briodol.
- 8.5 O fewn yr amser penodedig bydd y Pennaeth Gwasanaeth (Archwilio) (neu'r Swyddog Adran 151) yn ymateb yn ysgrifenedig i'r cwyn. Bydd yr ymateb yn egluro unrhyw gamau i'w cymryd o ganlyniad i'r cwyn neu'n egluro pam na fydd camau penodol yn cael eu cymryd.
- 8.6 Lle mae'r achwynydd, neu'i Reolwr Llinell, yn anfodlon gyda chanlyniad y cwyn yn dilyn cam 8.5 uchod, gall yr achwynydd, neu'i Reolwr Llinell wneud apêl yn erbyn y penderfyniad. Dylid gwneud yr apêl yn ysgrifenedig i'r Swyddog Adran 151 gan ddatgan y rhesymau am yr apêl, a bydd camau 8.4 a 8.5 yn cael eu dilyn gan y Swyddog Adran 151 wrth ddelio gyda'r apêl. Bydd penderfyniad y Swyddog Adran 151 ar yr apêl yn derfynol.

9. Pwyllgor Archwilio

- 9.1 Bydd y Pwyllgor Archwilio yn derbyn Adroddiad Cynnydd Archwilio Mewnol ym mhob un o'i gyfarfodydd ac Adroddiad Blynyddol. Bydd hyn yn caniatáu i'r Pwyllgor Archwilio fonitro perfformiad Archwilio Mewnol, yn ystod y flwyddyn, yn erbyn y Cynllun Gweithredu.
- 9.2 Mae'r Pwyllgor Archwilio wedi gofyn am wybodaeth am yr holl adroddiadau drafft nad ydynt yn derbyn ymatebion oddi wrth reolwyr o fewn 3 mis i gyflwyno'r drafft diweddaraf.
- 9.3 Mae'r Pwyllgor Archwilio hefyd yn derbyn manylion am yr holl adroddiadau Archwiliad Mewnol Terfynol gyhoeddwyd ac sydd wedi derbyn barn archwilio o naill ai 'Sicrwydd Cyfyngedig' ar gyfer archwiliadau system neu radd 'sicrwydd Coch'.

10. Proses dilyn i fyny ar argymhellion

- 10.1 Mae'n ofynnol bod y broses Archwilio Mewnol yn mynd ymhellach na rhyddhau adroddiad terfynol i sicrhau bod yr argymhellion a gytunwyd arnynt yn cael eu gweithredu o fewn y terfynau amser a osodwyd yng nghynllun gweithredu'r adroddiad terfynol. Ni welir gwelliant yn y fframwaith o reolaethau mewnol na gostyngiad i'r risgiau cysylltiol oni fydd argymhellion yn cael eu gweithredu'n gyflawn.
- 10.2 Er mwyn dilyn i fyny ar yr argymhellion a gytunwyd arnynt mewn adroddiadau Archwilio Mewnol blaenorol bydd Archwilio mewnol yn cynnal rhestr ar gyfer pob Adran o'r holl argymhellion ynghyd â'u dyddiad gweithredu. Cyn pob Pwyllgor Archwilio rhoddir cais i'r pennaethiaid gwasanaeth gogyfer darparu hunan asesiad o'r cynnydd gogyfer gweithredu ar argymhellion sydd wedi cyrraedd y dyddiad gweithredu yn y chwarter blaenorol ers y cyfarfod diwethaf.
- 10.3 Bydd statws hunan asesiad pob argymhelliad yn cael ei gategoreiddio fel a ganlyn:

1 = Wedi'i weithredu

2 = Yn cael ei weithredu

3 = Heb ei weithredu – dyddiad newydd ar gyfer gweithredu wedi'i benodi;

4 = Wedi'i oroesi

- 10.4 Bydd canlyniadau'r hunan asesiad yn cael eu defnyddio gan Archwilio Mewnol i sefydlu barn ar y cynnydd wnaed gan pob un o'rgwasanaethau wrth weithredu'r argymhellion y cytunwyd arnynt. Bydd y farn yn cael ei selio ar y canlynol:

Cynnydd yng ngweithrediad yr argymhellion	Nifer cyffredinol yr argymhellion wedi'u gweithredu	Ystyriaeth o argymhellion sylfaenol	Ystyriaeth o argymhellion arwyddocaol	Ystyriaeth o argymhellion yn haeddu sylw
Da	80% +	Dim heb eu gweithredu	Argymhellion arwyddocaol heb eu cyflawni yn cael eu gweithredu ar hyn o bryd	Argymhellion yn haeddu sylw heb eu cyflawni yn cael eu gweithredu ar hyn o bryd
Rhesymol	50 – 80%	Argymhellion sylfaenol heb eu cyflawni yn cael eu gweithredu ar hyn o bryd	Argymhellion arwyddocaol heb eu cyflawni yn cael eu gweithredu ar hyn o bryd	Argymhellion yn haeddu sylw heb eu cyflawni yn cael eu gweithredu ar hyn o bryd
Ychydig	< 50%	Cynnydd anfodddhaol wedi'i gael	Cynnydd anfodddhaol wedi'i gael	Cynnydd anfodddhaol wedi'i gael

- 10.5 Rhoddir adroddiad tracio argymhellion gerbron pwyllgor archwilio yn cynnwys adroddiad ar ddilyn i fyny ar argymhellion a gytunwyd yn ymddandgos fel eitem parhaol ar agenda'r
- 10.6 Ar sail blynyddol bydd Archwilio Mewnol yn cynnal adolygiad ffurfiol o'r broses dilyn i fyny ar argymhellion. Bydd yr adolygiad yn cael ei gyflawni ar sail sampl corfforaethol cynrychiadol o argymhellion sydd wedi cael eu gweithredu neu'u goroesi yn ystod y cyfnod, yn unol a hunan asesiad yr gwasanaethau unigol. Ar gyfer pob argymhelliad o fewn y sampl bydd Archwilio Mewnol yn ymweld â'r adran berthnasol ac yn ceisio tystiolaeth i gadarnhau'r statws hunan asiesedig. Bydd canlyniad yr adolygiad yma yn cael ei adrodd i'r Pwyllgor Archwilio gyda barn gyffredinol i gadarnhau os gall y Pwyllgor Archwilio ennill sicrwydd o'r adroddiadau hunan asesiad gyflwynwyd yn ystod y flwyddyn flaenorol ai peidio.

Archwiliadau Sefydliad

Gydag Archwiliadau Sefydliad byddir yn gwneud gwaith archwilio mewn sefydliadau unigol o fewn y Cyngor (Ysgolion, Cartrefi Henoed a Phlant, Canolfannau Gofal Dydd, Canolfannau Hamdden, Llyfrgelloedd, Amgueddfeydd ac yn y blaen). Mae'r archwiliadau hyn yn dilyn rhaglen archwilio safonol fydd wedi ei datblygu ar gyfer pob sefydliad.

1. Paratoi ar gyfer yr Archwiliad

- 1.1 Cyn dechrau pob blwyddyn ariannol, bydd copi o'r rhaglen archwilio berthnasol yn cael ei hanfon i'r Pennaeth Gwasanaeth. Dylai'r Pennaeth Gwasanaeth gysylltu gyda'r Pennaeth Gwasanaeth Archwilio i drafod unrhyw ychwanegiadau neu ddiwygiadau i'r rhaglen.

- 1.2 Cyn dechrau pob archwiliad byddir yn cysylltu gyda'r Pennaeth Gwasanaeth a Phennaeth y Sefydliad a'u hysbysu bod yr Archwiliad wedi'i gynllunio. Bydd trefniadau ar gyfer ymweld â'r sefydliad yn cael eu gwneud gyda Phennaeth y Sefydliad.

2. Gwneud yr Archwiliad

- 2.1 Bydd y gwaith archwilio yn cael ei wneud yn y dull arferol gyda'r bwriad o wneud y gwaith mewn cyn lleied o amser ag sy'n bosibl o fewn y sefydliad.
- 2.2 Ar ddiwedd yr ymweliad bydd cyfarfod di-briffio'n cael ei gynnal gyda Phennaeth y Sefydliad i drafod canfyddiadau'r archwiliad.

3. Cytuno ar Adroddiadau Drafft a Darparu Ymateb

- 3.1 Oherwydd bod angen i adroddiadau archwiliad ddilyn proses o sicio mewnol o fewn yr Adain Archwilio nid yw'n bosibl i adroddiadau archwilio "drafft" gael eu darparu i Bennaeth y Sefydliad yn ystod yr ymweliad, ac nid yw chwaith yn ymarferol i archwilwyr dychwelyd i sefydliadau i drafod yr adroddiad "drafft" (byddai'n gostus, yn mynd ag amser ac yn tarfu ar y sefydliadau) dim ond mewn achosion eithriadol, lle bo unrhyw waith ychwanegol wnaed yn dilyn yr ymweliad neu'r archwiliad gan y Rheolwr Gwasanaeth - Archwilio yn golygu fod canfyddiadau'r adroddiad drafft yn sylweddol wahanol i'r rhai drafodwyd yn y cyfarfod cloi, a bydd yr archwilydd yn dychwelyd i'r sefydliad i drafod yr adroddiad drafft. Felly yn y mwyafrif o'r achosion bydd gwaith archwilio sefydliadau yn dilyn y broses presennol lle bydd adroddiad drafft yn cael ei roi allan i'r ac/neu'r Pennaeth Gwasanaeth (neu'r Pennaeth yn achos ysgolion).
- 3.2 Rhoddir **14 diwrnod** i'r Pennaeth Gwasanaeth/Pennaeth Ysgol/Pennaeth y Sefydliad ddarparu ymateb i'r materion a godir yn yr adroddiad drafft.
- 3.3 Mae'r broses ar gyfer diwygio a chytuno ar adroddiadau yr un fath i bob adroddiad archwilio.
- 3.4 Byddir yn delio gyda diffyg ymateb yn yr un dull â phob adroddiad arall h.y. fe roddir pob cyfle a chymorth i'r client ddarparu ymateb ond os na cheir ymateb byddir yn rhoddi nodyn atgoffa terfynol wedi'i gopio i'r Pennaeth Gwasanaeth a byddir yn adrodd yn ôl i'r Pwyllgor Archwilio am unrhyw ddiffyg ymateb.

4. Rhyddhau Adroddiadau Terfynol

- 4.1 Bydd y broses ar gyfer rhyddhau adroddiadau terfynol yr un fath ag ar gyfer pob adroddiad arall.

5. Rheoli Ansawdd

- 5.1 Mae'r gweithdrefnau ar gyfer rheoli ansawdd yr un fath ag ar gyfer pob adroddiad arall.

CRYNODEB DRAFFT O BROESAU ARCHWILIO MEWNOL A RHAGLENNI AMSER

Cyf	Disgrifiad o'r Broses	Pryd	Person Cyfrifol	Cyfeiriad yn y Protocol
1	Cynllunio Archwiliad Blynyddol	Chwefror / Mawrth	Rheolwr Archwilio / Penaethiaid Gwasanaeth	1.1 to 1.2
2	Memorandwm Rhybudd Mewnol	O leiaf 7 diwrnod cyn dyddiad arfaethedig y cyfarfod sgopio	Rheolwr Archwilio / Uwch Archwiliwr Mewnol	1.2
3	Cyfarfod Sgopio	O leiaf 7 diwrnod cyn rhyddhau Taflen Cynllunio Archwiliad	Rheolwr Archwilio / Penaethiaid Gwasanaeth	1.3
4	Rhyddhau Taflen Cynllunio Archwiliad allan	O fewn 7 diwrnod i'r cyfarfod sgopio	Rheolwr Archwilio / Uwch Archwiliwr Mewnol	1.8
5	Llunio a chasglu gwybodaeth a data sydd ei angen gan yr Archwiliwr ac wedi ei nodi yn y Daflen Cynllunio Archwiliad	Cyn dechrau dyddiad y gwaith maes a nodir yn y Daflen Cynllunio Archwiliad	Penaethiaid Gwasanaeth / Swyddog Cyswllt Enwebedig	1.9
6	Cynnal yr archwiliad ac archwilio'r canlyniadau o fewn Archwilio Mewnol	O fewn y nifer o ddyddiau a nodir yn y Daflen Cynllunio Archwiliad	Archwilydd Mewnol / Rheolwr Archwilio / Uwch Archwiliwr Mewnol	2.3
7	Cyfarfod Di-Briffio	O fewn 7 diwrnod i gwblhau'r gwaith maes Archwilio	Rheolwr Archwilio / Uwch Archwiliwr Mewnol / Archwiliwr / Penaethiaid Gwasanaeth / Swyddog Cyswllt Enwebedig	3.1 to 3.5
8	Rhyddhau'r adroddiad drafft	O fewn 14 diwrnod i'r cyfarfod di-briffio cychwynnol	Rheolwr Archwilio / Uwch Archwiliwr Mewnol	4.1 to 4.3
9	Ymatebion Rheolwyr	Adran o fewn 14 diwrnod i ddyddiad rhyddhau'r adroddiad drafft	Penaethiaid Gwasanaeth / Swyddog Cyswllt Enwebedig	5.1
10	Rhyddhau'r adroddiad terfynol	O fewn 7 diwrnod yn dilyn derbyn yr holl ymatebion gan reolwyr	Rheolwr Archwilio / Uwch Archwilydd Mewnol	6.1
11	Cwblhau a dychwelyd holeb Ansawdd Archwiliad Mewnol	O fewn 7 diwrnod i ryddhau'r adroddiad terfynol	Penaethiaid Gwasanaeth / Swyddog Cyswllt Enwebedig	7.1